ONA TILI FANIDAN METODIK TADQIQOTLAR OLIB BORISH BOSQICHLARI

Ibragimova Mohlaroyim Xusaboy qizi
Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ona tili fanidan metodik tadqiqotlar olib borish jarayoni, uning mazmuni va bosqichlari ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Unda metodik tadqiqotlarning ta'lim jarayonidagi ahamiyati, tadqiqot mavzusini aniqlash, muammo qo'yish, adabiyotlar tahlili, tadqiqot metodlarini tanlash, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, xulosa va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish hamda tadqiqot natijalarini nashr etish kabi asosiy bosqichlar tizimli ravishda tahlil qilingan. Shuningdek, ona tili o'qitish metodikasida qo'llaniladigan ilmiy tadqiqot metodlari, ularning o'quv jarayonidagi samaradorligi va amaliy ahamiyati ochib berilgan. Maqola ona tili fani o'qituvchilari, magistrantlar, metodistlar hamda pedagogika sohasida ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.*

Kalit so'zlar: *ona tili, metodik tadqiqot, ilmiy tadqiqot bosqichlari, o'qitish metodikasi, pedagogik tadqiqot, ilmiy metodlar, ta'lim jarayoni, pedagogik eksperiment, metodik tahlil.*

Ona tili — har bir shaxsning ma'naviy-madaniy asosini belgilovchi muhim omil bo'lib, uni o'qitish jarayoni ilmiy asosga tayanadigan murakkab pedagogik faoliyatdir [1]. Ona tili fanidan metodik tadqiqotlar olib borish nafaqat dars samaradorligini oshirish, balki ta'lim tizimidagi yutuqlarni aniqlash va yangiliklarni amaliyotga joriy qilish uchun ham fundamentdir. Ushbu maqolada ona tili fanidan metodik tadqiqotlar olib borishning

bosqichlari, tadqiqot metodlari hamda ilmiy-uslubiy asoslari borasida tizimli tahlil keltiriladi.

Ilmiy tadqiqot metodlarini ishga solishdan ko‘zlanadigan asosiy maqsad DTS talablariga javob beradigan ta’lim mazmunini belgilash, o‘qitishning eng samarali metod, vosita va usullarini aniqlash, ona tili darslarini tashkil etishning qulay shakllarini belgilash, o‘quvchilardagi bilim, malaka va ko‘nikmalarni nazorat qilish singari muhim muammolarning ilmiy yechimini topishdan iborat. «Ona tili o‘qitish metodikasi» fani pedagogik eksperiment, diagnostik tahlil, suhbat, kuzatish, o‘quvchilarning og‘zaki javoblari va yozma ishlarini tahlil qilish, ilmiy pedagogik adabiyotlar tahlili, ilg‘or pedagogik tajribalarni o‘rganish, maktab hujjatlarini ko‘zdan kechirish singari ilmiy tadqiqot metodlaridan foydalanadi. Bu metodlar mavjud holatni aniqlash, o‘quvchi va o‘qituvchi faoliyatidagi kamchiliklarni topish, shu asosda metodik tavsiyalar ishlab chiqish, erishilgan natijalarni ilmiy tahlil etish va umumlashtirish imkonini beradi [2].

Mazkur jarayonda birinchi navbatda tadqiqot mavzusini aniqlash va muammo qo‘yish lozimdir. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi – ilmiy tadqiqot faoliyatining ilmiy tamoyillari va usullari tizimi haqidagi ta’limot. Bilish jarayonida metodologiya tadqiqot obyektiga hal qiluvchi ta’sir ko‘rsatadi va bilish natijalarini oldindan belgilab beradi. Ilmiy tadqiqotlar maqsadiga, tabiat yoki sanoat bilan bog‘liqlik darajasi va ilmiy chuqurligiga ko‘ra uch asosiy turga ajraladi: fundamental tadqiqotlar, amaliy tadqiqotlar va ishlanmalar [3].

Ilmiy tadqiqot jarayoni har doim tadqiqot mavzusini aniqlashdan boshlanadi. Ona tili faniga oid metodik tadqiqotlar mavzusi o‘qitish jarayonida yuzaga kelayotgan aniq pedagogik muammolarga asoslanadi. Bu bosqichda:

- O‘quv jarayonidagi kamchiliklar aniqlanadi;
- Muammoning nazariy va amaliy ahamiyati o‘rganiladi;

- Tadqiqotning maqsadi va vazifalari belgilab olinadi [4].

Masalan, “Ona tili darslarida mavzu bo‘yicha tinglab tushunishni shakllantirish metodikasi” kabi mavzu aniqlanadi va muammo so‘zma-so‘z ko‘rsatib qo‘yiladi.

Keyingi o`rinlarda ona tili fani bo`yicha tadqiqotda adabiyotlar tahlili va nazariy asoslarni shakllantirish kerak bo`ladi. Ikkinchi bosqich — mavzu bo‘yicha mavjud ilmiy adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilishdir. Bu bosqichda tadqiqotchilar ona tili fanining metodikasi bo‘yicha avvalgi ilmiy izlanishlarni ko‘rib chiqadilar, nazariy asoslarni shakllantiradilar va tadqiqotning ilmiy yangiligi yuzasidan qarashlarni aniqlaydilar. Nazariy asoslar tadqiqotda qo‘llaniladigan kontseptlar, yondashuvlar va metodologiyalarni shakllantiradi. Shu bilan birga, chet til o‘rganish metodikalari bo‘yicha umumiy tadqiqot metodlari ham o‘rganiladi, bu metodlar ana shu jarayonda tinglash, so‘z boyligi, nutq rivoji bo‘yicha qo‘llanilishi mumkin.

Tadqiqot olib borishda tadqiqot metodlarini tanlash va ilmiy usullarni qo‘llash dea quyidagilardan foydalanilsa bo`ladi. Metodik tadqiqotning muhim bosqichi — tadqiqot metodlarini to‘g‘ri tanlashdir. Bu bosqichda ham sifatli, ham miqdoriy metodlar qo‘llanadi:

- Kuzatish — dars jarayonidagi til o‘rganish jarayoni tahlil qilinadi;
- Eksperiment — yangi usullarni sinovdan o‘tkazish asosida natijalar solishtiriladi;
- Suhbat va testlar — o‘quvchilarning til bo‘yicha ko‘nikmalari baholanadi;
- Nazariy tahlil — adabiyotlarni, darsliklarni hamda ilg‘or pedagogik tajribalarni o‘rganish amalga oshiriladi [5].

Tadqiqotchilar o‘rganayotgan muammoga mos metodlarni tanlash orqali tadqiqot jarayonini samarali tashkil etishlari kerak. Masalan, pedagogik

eksperiment orqali o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish samarasini o‘lchash mumkin.

Tadqiqot doirasida ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilishga ham alohida e`tibor berish lozimdir. Bu bosqichda olgan ma’lumotlar statistik va sifatli tahlil usullari orqali o‘rganiladi. Tadqiqot jarayonida to‘plangan natijalar asosida:

- O‘quvchilarning ona tili bo‘yicha bilim darajasi aniqlanadi;
- Mavjud metodik yondashuvlarning samaradorligi baholanadi;
- Eksperiment natijalari grafiklar, jadvallar orqali vizual taqdim etiladi;
- Tahliliy xulosa chiqariladi.

Analiz bosqichi tadqiqot natijalarini ilmiy asosda baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Tadqiqot oxirida xulosa chiqarish va takliflar ishlab chiqish lozim. Tadqiqotning yakuniy bosqichi — xulosa va amaliy takliflar ishlab chiqishdir. Bu yerda:

- Tadqiqot savollariga to‘liq javoblar beriladi;
- Tadqiqotning cheklovlari ko‘rsatilib, keyingi izlanishlar uchun istiqbollar belgilab qo‘yiladi;
- O‘qituvchilarga, metodistlarga mo‘ljallangan aniq tavsiyalar taqdim etiladi.

Masalan, “Darslarda interfaol metodlarni kuchaytirish”, “Nutqiy kompetensiyani baholash mezonlarini takomillashtirish” kabi takliflar ishlab chiqilishi mumkin [6].

Tadqiqot natijalarini nashriyotda chop etilib ilmiy jamoaga taqdim etiladi. Ilmiy tadqiqotning muhim jihati — natijalarni nashr etish. Maqola ilmiy jurnallarda, konferensiya materiallarida chop etilib, keng pedagogik

hamjamiyat bilan bo‘lishiladi. Bu bosqich ilmiy yutuqlarni umumlashtirish va boshqalar tomonidan foydalanishga imkon yaratadi [7].

Xulosa qilib shuni aytish joizki, ona tili fanidan metodik tadqiqotlar olib borish ta’lim jarayonini ilmiy asosda takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik faoliyat hisoblanadi. Metodik tadqiqotlarning izchil va puxta rejalashtirilgan bosqichlar asosida olib borilishi o‘qitish samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning bilim, malaka va ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda ta’lim mazmunini zamonaviy talablar asosida yangilash imkonini beradi. Tadqiqot mavzusini to‘g‘ri tanlash, muammo qo‘yish, nazariy manbalarni chuqur tahlil qilish, ilmiy tadqiqot metodlarini oqilona qo‘llash va olingan natijalarni ilmiy jihatdan asoslash metodik izlanishlarning muhim omillari hisoblanadi. Shuningdek, tadqiqot natijalarini tahlil qilish va umumlashtirish asosida ishlab chiqilgan amaliy tavsiyalar ona tili darslarida ilg‘or pedagogik texnologiyalarni joriy etishga xizmat qiladi. Umuman olganda, metodik tadqiqotlar ona tili fanini o‘qitish jarayonini takomillashtirish, pedagogik tajribani boyitish va ta’lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Yusupova G.N. Ona tili o‘qitish metodikasi fanining ilmiy tadqiqot metodlari. Ustozlar uchun. 50-son 1–to’plam Noyabr 2023.
3. G.A. Asilova. Ilmiy tadqiqot faoliyati asoslari. Uslubiy qo‘llanma. – T., 2020. – 128 b.
4. Zunnunov A. Ona tili o‘qitish metodikasi. Toshkent: Fan, 2015. (ilmiy metodika bo‘yicha umumiy qo‘llanma)

5. G‘ulomov A, Rahmatullayev Sh. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. Toshkent: O‘qituvchi, 2012. (adabiy til nazariyasi)

6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi Ona tili o‘qitish metodikasi va darsliklar. Toshkent, 2022. (darsliklar va metodik materiallar)

7. Rasulova M. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. Toshkent, 2020. (pedagogik metodika umumiy nazariyasi)